

UNELE DATE NOI ȘI CONSIDERAȚII DESPRE PIERDERILE DE ORDIN TERITORIAL ȘI ECONOMIC, SUFERITE DE ROMÂNIA PRIN DICTATUL DE LA VIENA DIN 30 AUGUST 1940

Prin sentința aceluia odios dictat de la Viena s-a impus României modificarea frontierelor sale naționale, însoțită de o hartă tilhărească pregătită de Wehrmachtul hitlerist în scopurile politicii imperialiste dusă de Germania fascistă pentru continuarea operațiilor militare strategice înspre sud-estul Europei.

Ce s-a ascuns în conținutul primului paragraf al sentinței dictatului sub forma: „*Frontiera definitivă dintre România și Ungaria este fixată astfel după cum rezultă din harta anexă*”¹ (s.n.)

În literatura noastră istorică sau de altă specialitate, în tratarea acestor probleme se răspunde, de regulă, cu enunțarea unor cifre sau pierderile suferite de ea în populație. Multe din datele ce au fost publicate sînt contradictorii, iar pentru unele din ele nici nu se cunosc sursele de proveniență, deoarece unii autori nu le-au indicat. Față de această situație se impune o examinare mai riguroasă și critică a acestor date, evidențiindu-se sursele de proveniență a lor și aspectul veridic al conținutului acestora. Se impune, de asemenea, o analiză mai aprofundată a caracterului, a consecințelor politice, militare, economice și umane ce au rezultat din impunerea și aplicarea sentinței dictatului și ce anume s-a ascuns după acea „frontieră” fixată pe baza acelei hărți tilhărești.

Dintre documentele prin care s-a impus dictatul, cu ocazia semnăturilor de acceptare a sentinței acestuia precum și a documentului privitor la „garanțiile militare” și la pretinsa apărare a integrității teritoriale a României de către trupele hitleriste, documentul, concretizat în harta dictatului, a avut poate caracterul cel mai grav.

Harta, prin conținutul ei, a avut în primul rînd un caracter anti-național, deoarece a sfîrtecat o integritate statală națională, istoricește înfăptuită prin atîtea sacrificii, dar în mod atît de înălțător și drept la 1 decembrie 1918. La Viena, prin sentința dictatului și „harta anexă” s-a negat României dreptul sacru de suveranitate absolută și indivizibilă asupra teritoriilor sale naționale. S-a impus României o renunțare forțată la suveranitatea asupra teritoriului ei cuprins între limitele acelei hărți pe care, apoi Germania hitleristă și Italia fascistă l-a atribuit pe nedrept unui stat străin, împreună cu transferul de suveranitate asupra lui, respectiv Ungariei horthyste de atunci.

S-a trecut sub ocupație străină mai întîi revizionist-horthystă-fascistă, apoi hitleristă-horthystă, un teritoriu național străvechi, românesc,

¹ Arhiva C.C. al P.C.R. — Fond 103, dosar 11685, f. 49.

de care era legată geneza originii, a nașterii, formării și dezvoltării istorice a poporului român. Parte din vatra băstinașă de formare și dezvoltare a civilizației geto-dacice, teritoriu pe care istoricește au fost întemeiate voievodatele lui Gelu, Menumorut, Bogdan de Maramureș, locuri ce simbolizau unele din marile momente ori evenimente ale luptei sociale și naționale de veacuri ale poporului român: Bobilna, războiul țărănesc condus de Gheorghe Doja, răscoalele seculor din evul mediu, Guruslău, Mihai Viteazul, 3 august 1601 (stil nou), revoluția de la 1848, mișcarea și influența Memorandum-ului și părți din marea participare la făurirea statului național unitar român de la 1 decembrie 1918.

Cu paloșul forței, sfișind acest adevăr istoric, simbol al existenței și continuității poporului român, nazismul hitlerist care a dictat, iar revizionismul horthyst care a revendicat și apoi a beneficiat de acest dictat, au creat în sufletul poporului român o rană nevindecabilă, o durere nemărginită. Cu o astfel de situație, poporul român nu se putea împăca și nu o putea accepta numai atunci când ele au fost lichidate, prin redobândirea dreptului său istoric. Din această nedreptate istorică, provocată poporului român, s-a născut și afirmat cu atîta voință și vigoare idealul național patriotic, ce s-a exprimat în nenumărate cazuri și forme, în acele zile prin acțiunile de împotrivire față de dictat și sentința lui, față de cei care l-au pretins, l-au impus, ori l-au acceptat: „Cerem anularea Dictatului de la Viena!“, „Dreptate Ardealului!“, „Vrem să murim pentru Ardeal!“, „Vrem Ardealul!“, au fost comandamentele majore ale atitudinii și poziției poporului român în aceste momente grele, la care s-au alăturat și forțele politice înaintate ale naționalităților conlocuitoare din România.

În fața faptelor împlinite, când poporului român i s-a luat dreptul de a lupta și a muri pentru Ardeal, pentru apărarea pămîntului strămoșesc, din nou s-a reeditat în sufletul său idealul înălțător național de la 1848 de pe cîmpia Blajului despre care, un mare prieten, sincer al acestui popor spunea, cu aproape o sută de ani mai înainte, următoarele: „Mulțimea îmbrățișa acest crez al naționalității (de român n.n.) atît de călduros, strîngîndu-l la inima ei entuziastă, (acum îndurerată n.n.) ca și stegarul rănit pe cîmpul de luptă, care simțind apropierea morții, se înfășoară în drapel; dacă cu viața nu-l mai poate apăra, cel puțin să-l acopere cu trupul atunci cînd va cădea. Acest sentiment puternic de a trăi și a muri pentru naționalitatea lor l-au exteriorizat și l-au consfințit cu numele de român; și unde este puterea care să le poată lua această naționalitate, unde este dreptul care ar putea să le-o conteste? ...“². În numele acestui drept, a acestui ideal poporul român și-a găsit atunci în el, în rindurile forțelor sale naționale patriotice, puterea necesară morală, politică, militară și materială care în final au dus la zdrobirea acelei puteri de forță și agresiune fascistă, care, prin dictat, și prin dominație, i-a negat tocmai ce era mai străvechi, mai profund, mai nobil

² I. Ranca, V. Nițu, *Avram Iancu în documente*, București, 1974; documentul „Românii“ de Stephan Ludwig Roth. p. 120—121.

vieții sale — o existență națională, de sine stătătoare, integritatea și independența patriei sale România. (s.n.)

Harta dictatului treată și impusă apoi României în scopul prelungerii și realizării planurilor strategice de război ale puterilor Axei înspre sud-estul Europei, cu scop de a cotorpi și subjugă, în primul rînd poporul român, apoi celelalte popoare, pentru declanșarea războiului antisovietic, a pus și poporul român într-o stare de război ireconciliabilă cu Germania nazistă și Ungaria horthystă ca puteri de stat, cu regimuri politice cu caracter imperialist. Dar nu cu poporul german, nici cu cel maghiar, ci cu regimurile fasciste din aceste țări, care, prin Dictatul de la Viena, au devenit coaliți și ocupanții unui teritoriu istoric național românesc.

Alternativa războiului de eliberare națională, a luptei armate împotriva celor doi ocupanți străini, pentru eliberarea și redobîndirea teritoriului ce i-a fost pe nedrept răpit poporului român, s-a născut încă din acele momente și s-a transformat într-o problemă de viață și de moarte, chiar dacă forma concretă a acestei lupte s-a materializat ceva mai târziu, ca plan și modalități de înfăptuire.

Harta hotărîtă prin Dictatul de la Viena a cuprins în ea, în primul rînd, mărimea acestei pierderi, din punct de vedere teritorial exprimată în km². Această pierdere teritorială, chiar dacă a fost temporară, nu poate fi tratată cu răceală ori cu o anumită nuanță de ușurință, înscriindu-se sau transcriindu-se despre ea un număr de cifre oarecare, fără a te apropia de certitudinea adevărului pe care ele le exprimă.

Importanța apropierei de realitate în ce privește mărimea pierderilor teritoriale rezultă și din următoarele date și aspecte. Dacă am accepta ca fiind reală cifra de 42 000 kmp mărimea acestui teritoriu, citată de mulți autori români în lucrări de istorie și apoi, comparată cu cifrele, pînă la nivelul maxim al mărimii teritoriului respectiv citate de alte surse, în primul rînd de cele oficiale maghiare, diferența de suprafață în plus față de cifrele noastre la care ne-am referit, este egală (luate fiecare în parte aceste date n.n.) cu 35 la sută din suprafața județului Someș cedat total, ori cu 41 la sută din județul Maramureș sau cu 46,75 la sută din județul Odorhei, cu 54,14 la sută din partea județului Cluj cedată Ungariei horthyste. Iată implicațiile publicării unor cifre și necesitatea aprofundării cunoașterii lor cît mai real posibil.

O bază de pornire și de analiză a acestei probleme o pot constitui, fără îndoială, în primul rînd, datele oficiale statistice comunicate de cele două state prin guvernele lor de atunci, cel român care a pierdut teritoriul și cel maghiar horthyst care l-a dobîndit. Dar și aceste date trebuie luate sub o anumită rezervă și printr-o analiză critică, ținîndu-se seama și de dată, precum și de împrejurările de detaliu, cînd ele au fost comunicate și în condițiile care au devenit cunoscute opiniei publice.

În mod oficial, din partea statului român, pe baza comunicărilor făcute, în urma recensămîntului din 1930 suprafața celor 11 județe în întregimea lor și care au fost afectate de acel dictat era de 49 548 km².³

Prima comunicare, respectiv o apreciere aproximativă asupra mărimii pierderilor teritoriale, precum și de populație, în urma sentinței dictatului, a fost făcută de către fostul prim ministru Ioan Gigurtu în cea de a doua ședință a Consiliului de Coroană ținută în noaptea de 30—31 august 1940. Acolo el a declarat: „Linia reprezintă (adică linia de frontieră a dictatului n.n.) cam 45 000—46 000 km² și cuprinde o populație de cca 1 200 000 de români.”⁴

³ Breviarul Statistic al României, 1939, II, p. 14, 24—25, 27—28, 30—39.

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R. — Fond 103, dosar 11685, stenograma Consiliului de Coroană, f. 53.

Datele cuprinse și exprimate în această comunicare, dat fiind împrejurările excepționale în care s-au făcut, precum și timpul și posibilitățile ce le-a putut avea pentru o evaluare cit mai realistă a acestor pierderi, au avut un caracter de probabilitate. Totuși fiind primele comunicări oficiale, de stat și în lipsa altora, ele au fost luate drept bază pentru publicitate în presă imediat după eveniment, precum și pentru anumite analize făcute atunci ori mai târziu de către diferiți autori. Credem, de asemenea, că datele publicate în documentul de partid „Punctul nostru de vedere” al P.C.R. din 10 septembrie 1940 în care se aprecia că „Prin sentința imperialismului germano-italian de la Viena... n-a cedat Ungariei numai un teritoriu de circa 45 000 km², ci a supus jugului străin peste 1 000 000 de muncitori și țărani români” — au la bază tocmai aceste comunicări oficiale.⁵

Ziarul „Universul” din 1 septembrie 1940 care a reprodus comunicatul agenției D.N.D. (germană n.n.) din 30 august 1940 arăta: „Arbitrajul conferă Ungariei o sporire teritorială de cca 45 000 kmp. înglobând între altele regiunea de Nord a Transilvaniei, care cuprinde Clujul și cele 3 județe locuite de secui.⁶ Același ziar în numărul său din 2 septembrie 1940 a reluat această problemă într-un comentariu sub următoarea formă: „România pierde, așadar, în 24 de ceasuri 45 000 km² și 2 milioane și jumătate de oameni”⁷.

În cuvântul său, Valer Pop (care a fost membru al delegației guvernului român ce a participat la Viena în timpul dictatului n.n.) la posturile de radio ale României și reluat apol de ziarul „Universul” din 3 septembrie 1940 preciza: „Am pierdut cca 42 000 kmp din pământul sfânt al Ardealului, cu peste 1 200 000 de români”⁸.

În același ziar „Universul” din 6 septembrie 1940 au fost comunicate următoarele date privitoare la pierderile României prin acel dictat: „partea din Transilvania 42 350 kmp... și 2 600 100 locuitori”⁹.

O altă comunicare oficială românească a fost făcută de către Institutul Central de Statistică București în articolul: „Populația teritoriilor românești desprinse în 1940” în care se preciza că teritoriul românesc cedat Ungariei de atunci cuprindea „42 610 kmp”¹⁰.

După eliberare, respectiv în aprilie 1945, același Institut de Statistică în revista sa cu titlul *Comunicări Statistice* preciza că: „Teritoriul cedat Ungariei Horthyste prin Dictatul de la Viena a fost de 42 243 kmp”¹¹.

Rezultă din cele prezentate, că în comunicările oficiale românești, dintre care 2 pe linie de statistică, există totuși nepotriviri de date chiar dacă nu sînt foarte mari. În plus, în niciuna dintre comunicări nu se fac precizări explicative față de celelalte date publicate în acea perioadă și care în parte, erau diferite.

La rîndul său, conducerea statului maghiar de atunci a făcut și el mai multe comunicări oficiale, despre teritoriul pe care l-a cucerit de la România prin Dictatul de la Viena.

Primele comunicări în mod oficiale făcute, par a fi cele din Parlamentul Ungariei de atunci din ziua de 1 septembrie 1940 și care au fost reluate și comunicate prin ziarul „Universul” din 6 septembrie 1940 sub următorul conținut: „Contele Csáki (atunci ministru de externe al Ungariei n.n.) a făcut în fața comisiunilor parlamentare ale afacerilor străine, o lungă declarație asupra arbitrajului de la Viena, că a dat Ungariei patruzeci și cinci de mii de kmp și două milioane trei sute de mii de suflete”¹².

Dintre comunicările părții maghiare, oficiale precum și cele mai puțin oficiale, le vom reține și analiza pe acele care le considerăm că exprimau punctul

⁵ *Documente de istoria P.C.R.*, București, 1953, p. 328—329

⁶ *Universul*, din 1 septembrie 1940.

⁷ *Universul*, din 2 septembrie 1940.

⁸ *Universul*, din 3 septembrie 1940.

⁹ *Universul*, din 6 septembrie 1940.

¹⁰ A. Galopenția, *Populația teritoriilor românești desprinse în anul 1940, în Geopolitică și Istorie*, I, București, 1941, p. 39.

¹¹ *Comunicări statistice*, nr. 6—7, 1945, Institutul Central de Statistică, București, p. 2.

¹² *Universul*, din 6 septembrie 1940.

de vedere oficial al conducerii statului respectiv și dintre acestea pe cele comunicate prin datele statistice.

Este cunoscut că în ianuarie 1941 în întreaga Ungarie de atunci s-a efectuat un recensământ general al populației, a teritoriului, a bunurilor ce le cuprindea și în acest cadru și a teritoriului părții de nord a Transilvaniei.

În una din primele comunicări oficiale, privind rezultatul datelor provizorii ale recensământului efectuat se arăta că Ungaria a primit prin sentința Dictatului de la Viena din 30 august 1940, de la România, un teritoriu în suprafață de 43 492 kmp¹³ cu o densitate medie de 59,3 locuitori pe kmp. Cifra referitoare la suprafața teritoriului românesc cedat a fost în mod constant menținută în toate comunicările statistice oficiale ulterior publicate.¹⁴

Din analiza acestor date comunicate din sursele oficiale maghiare de atunci se naște întrebarea firească, care din ele au o bază mai temeinică de cunoaștere și respectiv, dacă acelea comunicate în urma recensământului amintit pot fi din acest punct de vedere apreciate că exprimă mai aproape de adevăr realitățile?

Răspunsul nostru este afirmativ, față de ultimele comunicări cu referire la teritoriul cedat, bazat pe următoarele: În primul rând, partea ocupantă, care a preluat teritoriul respectiv drept pradă, a avut posibilitatea nelimitată și nestingerită de a evalua, a confrunta cu terenul faptic, acolo unde s-a ivit cazul, respectiv, cu teritoriul cedat, toate datele chiar și unde s-au produs cele mai mari perturbări, printr-o delimitare arbitrară a graniței. În al doilea rând, statul maghiar de atunci dispunea de o minuțioasă evidență funciară asupra teritoriului ocupat, pe care a moștenit-o de la fostul regim austro-ungar dinainte de 1918 și a folosit-o din plin pentru evaluarea mărimii teritoriului respectiv.

Prin urmare, recunoașterile lor oficiale pe baza recensământului din 1941 asupra mărimii teritoriului vremelnice ocupat de către regimul horthyst, nu sînt de natură să fie puse la îndoială, nici din punctul de vedere al intereselor sale politice de atunci în această problemă.

Dacă între primele comunicări făcute de către partea maghiară în parlament imediat după dictat și între cele de după efectuarea recensământului, există unele nepotriviri de date, se înțelege, că și în cazul lor, primele au avut un caracter de probabilitate și de evaluare de moment, pe cînd celelalte au avut la bază evaluări prin recensământ și aceste din urmă nu s-au mai efectuat, într-o situație de forță majoră.

În concluzie, autorul studiului de față, susține în această problemă că suprafața teritoriului părții de nord a Transilvaniei cedat, pe nedrept, Ungariei horthyste prin Sentința Dictatului de la Viena din 30 august 1940, a fost cel puțin de 43 492 kmp, măcar atîta cît a recunoscut ocupantul. În plus, nu avem nici un motiv să-l diminuăm, atîta timp cît a fost o realitate crudă și tragică pentru patria și poporul român și mai ales pentru populația acestui teritoriu. (s.n.)

Harta dictatului a cuprins în conținutul ei și un însemnat volum de pierderi cu caracter militar-strategic și economic, cauzate României ca stat național unitar și suveran, precum și populației ce a căzut victimă acestei cedări.

Modificarea graniței dintre România și Ungaria de atunci, rezultată din acea „hartă anexă” a zdruncinat profund dispozitivul militar de apărare națională a țării. Au fost pierdute aceste poziții ca în condițiile cînd astfel de pierderi se produc pe cale de război. Totuși s-au cedat fără nici o luptă puternicele și amplele fortificații militare de la granița de Vest a țării. Acestea, făcute cu atîta trudă și prin eforturile materiale și financiare suportate, în primul rînd, de masele populare, conștiente și călăuzite de ideile unui înalt patriotism și pentru care au suportat în mod conștient astfel de sacrificii. S-a pierdut în plus și un bogat inventar din dotarea armatei existente pe acest teritoriu. Costul acestor fortificații și a inventarului Ministerului Apărării Naționale și a Ministerului Aerului și pe care țara și economia le-au pierdut imediat, s-au ridicat la marea sumă

¹³ L. Thiring, *Az 1941 évi Népszámlálás Előzetes Eredményei*, Budapest, 1941, p. 9.

¹⁴ *Magyar Statisztikai Zsebkönyv*, Budapest, 1943, p. 43.

de 5 894 234 105 lei¹⁵, din care, cele referitoare la valoarea fortificațiilor au fost de 5 552 793 705 lei.¹⁶

Valoarea acestor pierderi era egală cu 62,65 la sută din bugetul celor 2 ministere pe exercițiul anului 1939—1940 și cu 18,28 la sută din bugetul României pe același an de exercițiu.¹⁷ *Ele ne ajută să desprindem o concluzie de mare importanță politică, anume că efortul strategic principal de ordin militar al României a fost îndreptat și concentrat înspre apărarea graniței de vest a țării și pentru contracararea pericolului de agresiune hitleristă, conjugată cu cea horthystă.* (s.n.)

Pentru poporul și statul român aceste pierderi sub latura consecințelor au avut un triplu caracter; 1. cheltuieli, cînd s-au executat; 2. pierderi cînd au fost cedate, însumînd valorile arătate; 3. pentru redobîndirea acestui teritoriu prin eforturi militare, după insurecția de la 23 August 1944 poporul român a dat un mare tribut de sînge. În comunicatul Marelui Stat Major al armatei române din 25 octombrie 1944 se preciza: „Jertfele de sînge ale armatei noastre, în aceste două luni de lupte neîntrerupte au fost însă mari. Peste 1500 ofițeri, 1400 subofițeri și 62 000 trupă — morți, răniți și dispăruți — au căzut pentru dezrobirea Ardealului”.¹⁸

O importanță specială a cuprinsului hărții dictatului o constituie și analiza pierderilor economice suferite, în avuția publică, în avuția particulară a populației din teritoriul cedat, respectiv în avuția națională.

Cu privire la mărimea și valoarea acestor pierderi au fost făcute anumite studii, s-au exprimat anumite puncte de vedere, dar și în aceste probleme nu există suficientă claritate și consens de păreri, mai ales din lipsă de investigare mai amănunțită și o analiză comparată a datelor. Un studiu, și se pare printre primele, în care s-a încercat surprinderea unor date economice, din principalele sectoare ale economiei privitoare la o evaluare a pierderilor cauzate României prin acel dictat, a fost făcut de către Petre Poruțiu¹⁹ de la Universitatea din Cluj—Sibiu în anul 1942. În acest studiu, unele date sînt distincte pentru teritoriul părții de nord a Transilvaniei, iar o parte sînt cumulate cu alte date, fapt ce îngreunează o cunoaștere cit mai veridică a acelor ce se referă numai la Transilvania. În plus, sursele de informare și documentare a acestui studiu nu epuizează și nu cuprind toate datele și sursele, în special cele de ordin oficial.

Autorul studiului de față a mai încercat o analiză, dar numai parțială, pornind de la datele din lucrarea lui Petre Poruțiu, la care a mai asociat și alte date și aspecte noi, încercînd să dea o anumită valoare estimativă, a unei părți din aceste bunuri și valori pierdute în sumă de 34 648 844 lei.²⁰ Din lipsa unor date mai complete, autorul s-a limitat de a prezenta atunci numai date și aspecte din această complexă problemă.

Statul român, la rîndul său, nu a fost indiferent la cunoașterea valorii acestor pierderi. Prin urmare, încă atunci le-a și evaluat. Acestea, nu numai că i-au aparținut și le-a pierdut în cea mai mare parte, dar în plus, prin sentința dictatului nu i se nega dreptul de proprietate asupra bunurilor publice ce le-a avut în teritoriu. De aceea a fost și interesat în cunoașterea și recuperarea lor pe cale bilaterală.

La Președinția Consiliului de Miniștri de atunci a fost întocmit un studiu amplu pe ministere, departamente și alte sectoare și domenii cu privire la natura

¹⁵ D.G.A.S. Fond Președinția Consiliului de Miniștri, Dosar 134/1941, f. 4.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Breviarul statistic al României 1939*, II, p. 434—436.

¹⁸ *România în războiul antihitlerist. 23 august 1944 — 9 mai 1945*, București, 1965, p. 266—267.

¹⁹ P. Poruțiu, *La Transylvanie et les consequences economiques de l'acte de Vienne du Aout 1940*, în *Revue de Transylvanie*, VII—IX, 1941—1943, Sibiu, p. 201—309.

²⁰ V. Ciubăncan, *Date și aspecte despre urmările economice și sociale ale Dictatului de la Viena, Septembrie 1940 — Octombrie 1944*, Lucrare de absolvire a cursului postuniversitar. Academia Ștefan Gheorghiu, București, 1970, p. 3—12.

și valoarea acestor pierderi, desigur, a celor ce au putut fi calculate. Aceste date le apreciem că reprezintă cea mai veridică sursă de informare și de apreciere asupra acestor probleme, deoarece sînt de nivel guvernamental.

Conform acestor studii, pierderile economice ale României cauzate prin Dictatul de la Viena, calculate sau recalculat la valorile anului 1940, în rezumat, au fost următoarele:

— Totalul avuției publice (de stat n.n.)	64 472 000 000 lei
— Total avuție particulară a cetățenilor teritoriului	167 916 750 000 lei
— Total avuție națională pierdută	232 388 750 000 lei

În medie, pe un locuitor cedat, revenea o pierdere totală²¹ valorică de 88 327 lei.

Totalul pierderilor suferite de România în economia națională prin dictat, valoric, au fost egale cu peste 7 ori valoarea bugetului României pe anul în exercițiu 1939—1940, care însuma 32 228 900 000 lei.²²

Din totalul pierderilor economice, repartizate pe ministere, departamente, ramuri și domenii, au fost estimate următoarele valori; *Ministerul Economiei Naționale*: 2 160 445 491 lei. Din cota acestor pierderi cele mai însemnate se refereau la pierderea bazinului minier aurifer Baia Mare evaluate la 1 991 905 408 lei.²³

La pierderile din sectorul industriei de stat ce a existat pe teritoriu, se mai adăuga și sectorul particular ce se compunea din 702 întreprinderi industriale reprezentînd 18,67 la sută din totalul celor existente în țară, care aveau un capital investit la 1 ianuarie 1940 de 3 760 000 000 lei, reprezentînd 7,32 la sută din capitalul investit la aceeași dată în România.²⁴

Din unele date, numai parțiale, se aprecia că producția industrială a numai 504 din cele 702 întreprinderi, a fost în anul 1938 în valoare de 4,5 miliarde lei.

Ministerul Lucrărilor Publice 18 155 566 022 lei, din care, Regia Autonomă C.F.R. 14 652 979 478 lei. La C.F.R. se mai adăuga și valoarea investițiilor făcute în căile ferate particulare ale întreprinderilor în sumă de 1 465 958 632 lei. Astfel că pierderile acestui departament se ridicau la 16 117 938 110 lei. Direcția Generală a Drumurilor de Stat 3 114 006 050 lei. Direcția Generală P.T.T., care, parte era sector de stat, parte concesionată, a suferit în sectorul de stat 331 001 203 lei, iar diferența se înscrisa altor compartimente.²⁵

Ministerul de Finanțe, 5 628 246 663 lei, ce se compunea în principal din valoarea depunerilor de către populație, credite, creanțe diverse etc.²⁶

Ministerul Sănătății și Prevederilor Sociale pierderi în valoare de 555 083 379 lei.²⁷

Ministerul de Interne în a cărei administrare intrau și bunurile administrației locale de stat se ridica la valoarea de 982 767 625 lei.²⁸

Ministerul Justiției bunuri cuprinse în imobile și mobilier în valoare de 662 311 360 lei.²⁹

Ministerul Educației Naționale, Ministerul Cultelor și Artelor, Ministerul Propagandei. Valoarea pierderilor pe aceste 3 ministere împreună a fost evaluată la 1 872 292 895 lei.³⁰ În această sumă nu a fost inclusă averea școlilor secundare și a școlilor primare, respectiv valoarea acestora, deoarece au fost incluse în valoarea de inventar a Ministerului de Interne.

²¹ D.G.A.S. Fond Președenția Consiliului de Miniștri, Dosar 134/1941, p. 6, 33

²² *Breviarul statistic al României* 1939, II, p. 434—435.

²³ D.G.A.S. Fond Președenția Consiliului de Miniștri, Dosar 134/1941, f. 23—24.

²⁴ *Ibidem*, f. 20—21.

²⁵ *Ibidem*, f. 2, 22.

²⁶ *Ibidem*, f. 3.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, f. 6—7.

²⁹ *Ibidem*, f. 4.

³⁰ *Ibidem*, f. 4, 5, 6.

Din suma totală revenea Ministerului Propagandei 10 101 000 lei valoarea unor construcții, complexe și cabane sportive.

La Ministerul Cultelor și Artelor au fost incluse numai valoarea următoarelor edificii de cultură și artă care au fost pierdute;

- Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj 8 500 000 lei.
- Parcul Etnografic al aceluiași muzeu din Cluj 67 500 000 lei.
- Teatrul Național și Opera Română din Cluj 60 250 000 lei.
- Teatrul „Alexandru Davila” din Cluj 23 560 000 lei.

Total pe acest minister 159 810 000 lei.

Menționăm că averea cultelor nu a fost înregistrată ca pierdere la acest minister, ci la Ministerul de Interne.

Ministerul Educației Naționale a avut înregistrate următoarele pierderi și valori:

Universitatea din Cluj	1 487 966 830 lei.
Academia de Muzică din Cluj	2 486 914 lei.
Facultatea de Agronomie din Cluj	194 134 140 lei.
Academia Comercială din Cluj	17 795 011 lei.
Total la acest minister,	1 702 382 895 lei. ³¹

Aceste pierderi exprimau atât valori materiale, cât mai ales valori spirituale, culturale și științifice din care, acestea din urmă, au fost incalculabile atât pentru România, cât mai ales pentru populația căzută victimă dictatului.

Pierderile totale ce au revenit pe ministerele nominalizate, inclusiv cele ale armatei, se cifrează la 34 950 183 272 lei, respectiv 54 la sută din aceste categorii de pierderi de stat.

Din păcate lipsesc din acele evaluări făcute, acele ce erau separate pe ministere, cele care se referă la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, respectiv partea de avuție publică, care fără îndoială a avut o pondere însemnată în aceste categorii de pierderi totale, precum și în alte sectoare.

A doua categorie din valoarea pierderilor suferite de România se refereau la pierderile în avuția populației, care în condițiile specifice de atunci aveau o pondere de 72,24 la sută în pierderile totale. Ele reflectau locul lor, precum și cel al rolului populației cedate în acest context. Valorile pierderilor totale suferite în avuția populației sînt incalculabile, deoarece, cele care au fost înscrise cuprind numai o parte din bunurile ce au putut fi calculate pe baza unor indicatori statistico-economici ce se foloseau atunci. În medie, pe un locuitor cedat cota pierderilor din această avuție ce a putut fi calculată a fost de aproximativ 63 757 lei.

Tabel privind valoarea pierderilor în animale domestice :³²

Specia	Nr. total	Valoarea nominală	Valoarea totală la cele ale anului 1940
Cai	285 000 ×	3 750 =	1 068 750 000 lei
Bovine	720 000 ×	7 000 =	5 040 000 000 lei
Oi	1 679 000 ×	250 =	419 750 000 lei
Capre	97 000 ×	250 =	242 500 000 lei
Porcine	750 000 ×	2 750 =	2 062 500 000 lei
Păsări de curte	4 500 000 ×	40 =	180 000 000 lei
TOTAL			9 013 500 000 lei

³¹ Ibidem, f. 6.

³² Ibidem, f. 20.

Majoritatea populației a cărei avuție a făcut obiectul acestor evaluări era ocupată în agricultură și prin urmare, în mod natural principalele pierderi le-au constituit tocmai averea acestora și bunurile de această natură.

Această avuție mare a populației în timpul celor 4 ani de ocupație străină, a fost în mod prădalnic jefuită prin toate formele caracteristice unei situații de ocupație și război în asemenea măsură încât niciodată nu vor putea fi evaluate aceste pierderi.

Populația din teritoriul cedat a avut în posesia ei însemnate suprafețe de terenuri agricole împărțite după modul de folosință, în terenuri arabile, finețe și pășuni, livezi de pomi și vii, păduri, suprafețe cuprinse în vetrele de sat, drumuri și anumite terenuri neproductive.

După categoria de folosință a terenurilor situația era următoarea: (în mii ha)³⁹:

Categoria de folosință	Suprafața	Valoarea/ha	Valoarea totală la nivelul anului 1940
Terenuri arabile	1 307 052 ha ×	32 500 lei =	42 479 190 000
Finețe și pășuni	1 074 465 ha ×	25 000 lei =	26 861 625 000
Livezi de pomi și vii	57 423 ha ×	62 500 lei =	3 588 937 500
Păduri	1 437 396 ha ×	20 000 lei =	28 747 920 000
Vetre de orașe și sate, drumuri, terenuri neprod.	685 754 ha ×	7 500 lei =	5 143 155 000
Total terenuri:	4 561 754 ha ×	Lei	106 823 382 500

Precizăm că aceste suprafețe de teren constituiau numai acele care se găseau în proprietatea particulară a populației din teritoriu. În aceste calcule nu sînt incluse suprafețele de terenuri, indiferent de categoria de folosință, ce constituiau proprietate de stat și mai ales suprafețele de păduri în care statul avea o pondere însemnată.

Datele mai demonstrează în plus și faptul că populația teritoriului în urma reformei agrare, în anul 1923 a intrat în posesia unor însemnate suprafețe de pămînt din toate categoriile de folosință.

O analiză a datelor făcută mai în detaliu pe județe scoate în evidență că regimul românesc din perioada interbelică, în politica sa privind distribuirea proprietății personale asupra pămîntului nu a făcut ostracizări politice pe bază de criterii de naționalitate a proprietarilor. Astfel, în județele: Ciuc, Odorhei, Trei Scaune cu o populație în preponderență de naționalitate maghiari, secui, proprietari particulari de terenuri dețineau 1 130 400 ha teren din toate categoriile, respectiv 24,77 la sută din total, la o populație probabilă cedată, care avea o pondere mai mică, respectiv de aproximativ 16,38 la sută din populația probabilă cedată.

Situația la care ne-am referit, cu un caracter asemănător la scara teritoriului explică și acele temeri justificate, exprimate în rîndul maselor țărănești de români, maghiari, secui și alții despre o posibilitate de reîntoarcere la vechile rînduiri feudale prin deposedarea țăranilor de pămînturile ce le-au primit prin re-

³⁹ Ibidem, f. 19.

forma agrară de la regimul interbelic românesc. Pe județe, luate aparte suprafețele de terenuri analizate, au fost următoarele:

• **Suprafețele de terenuri în proprietatea particulară a populației cedate: (în mii ha)²⁴**

Județele	Terenuri arabile ha	Fînețe și pășuni ha	Livezi, pomi și vii ha	Păduri ha	Orașe, sate, vetre, drumuri, terenuri neprod. ha	Total ha
Bihor	150490	62626	6300	87516	66 367	373 299
Ciuc	70048	197113	2634	162280	67 205	499 280
Cluj	147382	99845	3732	119534	110 806	481 299
Maramureș	26659	102755	2662	147803	58 221	338 100
Mureș	155200	91032	5785	197809	11 390	461 216
Năsăud	65672	110363	4363	165962	86 240	432 600
Odorhei	76269	102454	3842	100994	14 141	292 700
Sălaj	238185	84047	12256	89622	99 900	524 010
Satu Mare	163182	91937	9440	98757	60 884	424 200
Someș	135187	83969	5349	102002	70 043	396 550
Trei Scaune	78778	48324	1060	165117	40 221	333 500

• Datele înscrise în acest tablou au fost sub altă formă confirmate și prin recensămîntul populației și al averii teritoriului făcut de regimul hortyst de ocupație în ianuarie 1941, după care au fost înscrise următoarele cifre, dar numai la categoria de proprietăți de terenuri particulare sub 500 holzi (1 hold=0,5754642 ha)²⁵.

Terenuri arabile Ha	Fînețe și pășuni Ha	Livezi, pomi și vii Ha	Păduri Ha	Teren neproductiv Ha	Total Ha
1 646 977	1 251 059	90 347	1 537 640	185 299	4 711 322

Datele rezultate din recensămîntul maghiar pe lângă faptul că ele confirmă veridicitatea datelor formulate și înscrise de către autoritățile românești despre teritoriul cedat, mai prezintă și diferențe atît la categoriile de terenuri cît și la suprafața totală. După cum se vede cele maghiare dau un plus de suprafață față de cele românești. Explicația acestor diferențe rezultă din faptul că după Dictatul de la Viena, regimul de ocupație a adus și unele modificări administrativ-teritoriale a județelor, dintre care cu referire la problema tratată, trebuie avute în vedere următoarele: La județul Bihor a fost atașat un însemnat teritoriu și populație din cel al Ungariei dinainte de 1940. Același lucru s-a petrecut cu județele: Satu Mare căruia i s-au arondat asemenea suprafețe și populație, iar județului Maramureș i-au fost arondate terenuri și populație de dincolo de Tisa, azi Ucraina subcarpatică, care în perioada respectivă se găsea sub regimul de ocupație hortystă. Prin aceasta se explică diferența în plus de suprafețe de terenuri față de cele evaluate de statul român, deoarece în datele recensămîntului maghiar s-a înscris situația existentă la acea dată. Lipsesc din datele totale și de la recensămîntul maghiar proprietățile particulare mai mari de 500 de holzi, care nu au fost publicate în statistica pe care am prelucrat-o.

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Magyar Statisztikai Zsebkönyv*, Budapest, 1943, p. 129—130.

Din datele înscrise de autoritățile românești, așa cum am mai precizat, lipsesc suprafețele ce au fost proprietate de stat.

Cu toate aceste diferențe de situații apreciem că atît datele statistice românești, cît și cele maghiare pe care le-am prelucrat cuprind în ele covârșitoarea majoritate a suprafețelor de terenuri și ne ajută să avem o imagine clară despre locul și importanța lor în contextul analizat.

Această bogăție națională răpită pe nedrept din patrimoniul țării și al poporului român, a fost apoi exploatată și jefuită sistematic de regimul de ocupație străină fascistă. Acțiunile de amploare întreprinse de acest regim pentru a deposea masele largi populare de aceste bunuri și bogății a constituit o politică oficială de stat, cu foarte mari consecințe de ordin politic, economic, social precum și național asupra populației căzută victimă dictatului, între care în primul rînd, și în cea mai mare măsură asupra populației de naționalitate română.

Valoarea producției agricole vegetale de pe teritoriul cedat pe un singur an, raportată la producțiile medii ale anului 1938 și la prețurile aceluiași an, a fost evaluată la 11 850 336 000 lei³⁶. Această valoare înmulțită de 4 ori, respectiv cu cei 4 ani de ocupație, se estimează la 47 401 344 000 lei.

Valoarea inventarului mort, în special mașini unelte din agricultură s-a evaluat la suma de 10 333 000 000 lei, a clădirilor din mediul rural la 15 miliarde lei. Total valoarea avuției particulare din sectorul agricol s-a ridicat la 117 424 000 000 lei, aceste din urmă fiind evaluate la valorile anului 1940.³⁷

Recapitulînd pierderile suferite de populație în avuția sa particulară, pe principalele ramuri și domenii de activitate, avem următorul tablou la valorile anului 1940.³⁸

— Sector agricol total:	117 424 000 000 lei
— Clădiri urbane:	43 000 000 000 lei
— Industrie, comerț, bănci:	4 705 000 000 lei
— Cooperatie:	49 000 000 lei
— Altele:	2 738 750 000 lei
TOTAL PIERDERI:	167 916 750 000 lei

La această valoare readăugînd valoarea avuției publice, respectiv de stat de 64 472 000 000 lei avem totalul pierderilor pentru cele două sectoare evaluate la suma de 232 388 750 000 lei.

Desigur, luate izolat, cifrele în care au fost exprimate valorile respective ar putea astăzi să ne apară modeste. Raportate însă la perioada pe care am analizat-o, dar mai ales la faptul că pe nedrept România a fost frustrată de acele valori materiale, ale căror preț îl reprezintă și aceste cifre, ele conțin bunuri și valori ce au fost create din sudoarea și munca întregului popor, el însuși căzînd apoi în mod vremelnic victimă ocupației, jafului și dominației fasciste. În plus, datele mai reflectă faptul că din totalul pierderilor, cele suferite direct de către populație aveau o pondere de aproape 2/3, fapt ce subliniază în plus locul populației cedate, a averii sale în totalul avuției naționale.

În conformitate cu prevederile uneia din clauzele sentinței Dictatului de la Viena, teritoriul cedat Ungariei hortyste a fost evacuat de către România în termen de 14 zile și „predat în bună stare“ ocupantului așa cum a fost stipulat și impus prin sentință. Cum a fost însă redobîndit de către România în anul 1944, în ce stare au mai fost găsite bunurile și valorile cedate și cîte din ele au mai rămas, este o problemă

³⁶ D.G.A.S. Fond Președinția Consiliului de Miniștri. Dosar 134/1941, f. 34.

³⁷ *Ibidem*, f. 20.

³⁸ *Ibidem*, f. 34.

care merită o analiză distinctă, Aceasta, ținând seama de întreaga perioadă de ocupație, a consecințelor ei și apoi a războiului de eliberare națională în condițiile căruia România și-a eliberat teritoriul național redobîndindu-și astfel integritatea teritorială.

Recapitulînd datele tabloului de ansamblu despre teritoriu și avuția lui ca parte componentă a teritoriului național și a avuției naționale a României, precum și mărimea valorilor create, putem aprecia că în cei 22 de ani de la Unire și pînă la Dictatul de la Viena pe teritoriul cedat s-au înfăptuit progrese economico-sociale pozitive în contextul perioadei, că populația acestui teritoriu a muncit, a creat bunuri și valori materiale și spirituale atît pentru nevoile ei cit și ale întregii țări, iar dreptul de a le folosi și a beneficia de ele revenea în mod exclusiv poporului român și statului român.

Despre unele voci și opinii care s-au făcut auzite atunci, prin intermediul propagandei, a presei naziste germane, a celei aparținătoare cercurilor revizioniste fasciste maghiare, după care teritoriul cedat ar fi fost fără o importanță economică, fără bogății mai deosebite, acestora li se poate oferi o confruntare cu realitățile economico-sociale ale teritoriului. Din păcate, mai apar și astăzi în anumite scrieri în publicistica străină de diverse orientări, diferite păreri ce se mai inspiră, din cele pretextate atunci de către regimurile fasciste, despre o pretinsă lipsă de bogăție a celui teritoriu cedat.

În ce o privește, cercetarea noastră istoriografică mai rămîne loc pentru noi investigații și noi concluzii pe care le poate desprinde dintr-o cunoaștere veridică și cit mai profundă a realităților și sub aspectul lor economic, social și politic. Motivația unei astfel de păreri poate fi înțeleasă, dacă mai apelăm la următoarele date și comparații: mărimea rezervelor de cărbune evaluate atunci pe teritoriul cedat puteau asigura pe o perioadă de 96 de ani producția anuală de cărbune pe care România a realizat-o în unul din anii apropiați dictatului. Mergînd mai departe cu aceste comparații, rezervele respective erau egale cu 80,36 la sută din producția de lignit a Europei din anul 1937 ori cu producția totală de lignit a Germaniei în același an.

Despre importanța economică și socială a patrimoniului agricol, cel zootehnic al teritoriului pe care l-am examinat, pot fi edificatoare următoarele date comparative: efectivul probabil de porcine existent în teritoriu la cedare era aproximativ egal cu numărul mediu de sacrificări la această specie, pe un întreg an de către România, în perioada 1933—1938 sau egal cu media anuală de sacrificări la aceea specie în Elveția, ori Iugoslavia sau Norvegia luate fiecare în parte din perioada 1931—1936 ori egal cu 74 la sută din efectivul mediu anual sacrificat în Ungaria din aceeași perioadă. La bovine, patrimoniul celor 11 județe era aproape egal cu efectivul anual sacrificat în abatoarele din Austria, Bulgaria, Turcia și Ungaria luate la un loc și era mai mare ca și efectivul mediu anual sacrificat în Iugoslavia, Elveția sau în Finlanda luate fiecare în parte.³⁹

³⁹ *Breviarul statistic al României* 1939, II, p. 293—394, 342; *Breviarul statistic al României*, 1940, p. 189.

Iată deci o problemă largă de interes istoric, național și politic față de care sînt chemați cercetătorii istoriei, precum și cei din economie, finanțe, sociologie și alte domenii, pentru a-și aduce în continuare contribuția la îmbogățirea tezaurului de învățăminte și concluzii de ordin științific pe care au datoriat de a le pune la îndemîna contemporanilor și a urmașilor noștri. Aceasta spre a întări înaltele sentimente pe care sîntem datorii a le nutri față de faptele de jertfă ale poporului român, de suferințele trăite, care nu l-au ingenuncheat, îmbărbătîndu-l în învingerea lor. Autorul studiului se consideră în continuare angajat într-o astfel de activitate.

VASILE T. CIUBÂNCAN

**EINIGE NEUE DATEN UND ÜBERLEGUNGEN ÜBER DIE TERRITORIALEN
UND WIRTSCHAFTLICHEN VERLUSTE RUMÄNIENS DURCH
DAS WIENER DIKTAT VOM 30 AUGUST 1940**

(Zusammenfassung)

Auf Grund von Unveröffentlichten Archivmaterial untersucht der Verfasser die Grösse, den Wert und die Folgen der territorialen, wirtschaftlichen, militärischen und politischen Verluste Rumäniens durch das Diktat von Wien. Durch Vergleich der offiziellen zeitgenössischen Angaben der Verfasser schliesst, dass das von Rumänien abgetretene Gebiet 43.492 km² umfasste, was auch vom damaligen magyarischer Staat anerkannt war.

Der Wert der wirtschaftlichen Güter aus dem Nationalvermögen, die Rumänien damals verlor, wird auf 232.388.750.000 Lei nach dem Kurs von Jahre 1940 geschätzt. Er kam dem über siebenfachen Wert von Rumäniens Budget für das Finanzjahr 1939/1940 gleich. Zwei Drittel davon stellen das Vermögen der Bevölkerung des besetzten Gebietes dar. Es wird hervorgehoben, dass der Gesamtverlust schwere Folgen für Rumänien und insbesondere für die Bevölkerung des besetzten Gebietes hatte.

Auf Grund von unveröffentlichten wirtschaftlichen Daten untersucht der Verfasser den Wert der Reichtümer des Bodens und der unterirdischen Bodenschätze dieses Gebietes im Nationalvermögen und bekämpft die schon damals von interessierten, ausländischen politischen Kreisen verbreitete Ansicht über einen angeblichen Mangel an Reichtum und Wirtschaftskraft des abgetretenen Gebietes.

Der Verfasser untersucht die Schlussfolgerung, wonach der rumänische Staat und rumänische Volk allein im Recht waren, über das nationale Gebiet mit seinem Reichtümern und seiner Bevölkerung zu bestimmen.

Mit dem Wiener Diktat und seinen Folgen haben die Achsenmächte die nationale Souveränität und Integrität Rumäniens schwer verletzt.